

železnodobne kulture Ilirov in jo avtor imenuje »cvetoči halštati«. Kultura Vače II a se naslanja v marsičem na starejše obdobje. Železna produkcija se v tem času izredno zviša. Prihajajo pa razne spremembe v proizvodnji. Avtor sklepa na temelju fibul, da so v starejši dobi izdelovali močno, grobo volneno tkanino, medtem ko so v času Vače II a začeli izdelovati finejšo tkanino, ali so jo pa tudi uvažali. Preobrat je tudi v keramičnih izdelkih. Pojavijo se keramični izdelki, delani po vzoru kovinskih posod. Številčno se pa tipi poenostavijo. Avtor sodi, da je keramika v tem času nazadovala, medtem ko je prehrana ostala še neizpremenjena. Glavni vir so lov in živinoreja, a za poljedelstvo ni dokazov. Nove oblike v kovinskih izdelkih je posredovala trgovina. Vendar so torevtične upodobitve po avtorjevem mnenju nastale doma. Socialno stanje vaških prebivalcev je v dobi Vače I bilo še uravnovešeno med posameznimi stanovi, v dobi Vače II pa se je po njegovem mnenju spremenilo v prid tistega področja v trgovini, ki je predstavljalo jedro širšega trgovanja. Kot posledica tega je sledilo kopičenje osebne lastnine in neenakost, ki jo avtor opaža tudi v grobnem inventarju tega obdobja. V dobi Vače III prihaja v življenju Vač do precejšnjih sprememb. Vzrok temu je keltska ekspanzija, zaradi česar je začela pojmati trgovina ter se je po avtorjevem mnenju vaška trgovina omejila na ožja področja. Tudi socialno stanje vaškega prebivalstva je precej padlo. Vendar so se pa Vače obvarovale keltizacije in so kljub vsemu nadaljevale svoje tradicionalno življenje. Rimska ekspanzija pa poseže veliko močneje v kulturno tvornost Vač. Vendar je danes še težko tolmačiti posamezne najdbe rimskih objektov na Vačah, ker naselbine še niso zadostno raziskane.

Vaško najdišče je pomembno tako za širši evropski okvir, kakor tudi za ožji ilirski okvir. Z avtorjevo objavo so Vače z dosedanjim gradivom dale dragoceno sliko življenja ilirske veje, živeče na Kranjskem. Tako se sčasoma uvrščajo tudi razne predzgodovinske kulture v zgodovino.

Tatjana Bregant

France Starè: Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovino in družbene vede, Dela 9, Sekcija za arheologijo 7, Ljubljana 1954, 135 str. LXXXV tab., 2 plana, 2 priloge in nemški povzetek.

Pri gradnji kemičnega inštituta na dvorišču SAZU med Salendrovo in Gosposko ulico je bilo odkrito zelo pomembno ilirsko grobišče. Raziskovalna dela so se vršila v letih 1948 do 1950, nakar je bilo delo prekinjeno zaradi tehničnih vzrokov. Tako grobišče ni v celoti raziskano, ne glede na dejstvo, da je bilo v veliki meri uničeno že v prejšnjih periodah. Monografijo tega ilirskega grobišča, kakor tudi potek raziskovalnih del, nam podaja sedaj F. Starè v edicijah Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Avtor je pa tej svoji monografiji dodal tudi še vse ostale, po večini slučajne najdbe, ki so se odkrile v Ljubljani in ki pripadajo ilirski dobi. Tako smo dobili vsaj približno sliko ilirskega časa na področju Ljubljane. Izredno obilne ilustracije v risbah nam pa nudijo še n drobnejši vpogled v ilirsko kulturo.

Avtor je v svojem delu podal glavni poudarek na grobne celine. Tako imamo kataloško obdelavo vsega grobišča s posameznimi grobovi in z opisom predmetov. Drugi del njegove razprave pa obsega tipološko razčlenitev gradiva.

Ilirsko grobišče na dvorišču SAZU pripada skupini planih grobišč z žarami. Grobne jame so navadne, manjše okrogle jame, vkopane v zemljo, ki ni bila obdana niti s kamenjem niti pokrita. Grobni inventar je bil kar položen v tako grobno jamo. Kakor je bilo uničeno v kasnejših periodah grobišče, prav tako opažamo, da so bili delno uničeni tudi grobovi in pridevki pogosto poškodovani. Mrliče so pa pred pokopom sežigali na nekem drugem mestu, ne pa na mestu samega pokopa. Skupaj z mrličem so bili sežigani tudi pridevki. Po upepeljevanju so nato zbrali ostanke kosti in pridevke ter položili v žaro. Poleg žar pa so v grobovih tudi še druge posode, katerim so bili odbiti ročaji in ki so verjetno, kakor misli avtor, služile za hrano pokojniku. V nekaterih grobovih so našli tudi koščke orodja iz kremenca ter razne fragmente posod, kar navaja avtorja k mnenju, da so se ob odprtem grobu vršile tudi še posmrtno pojedine. Avtorju je s precejšnjo verjetnostjo uspelo opredeliti nekaj grobov na temelju pridevkov po spolu.

Najdbe deli avtor po materialu, iz katerega so izdelane, ravno tako pa tudi glede na funkcijo, kateri so služile skupine predmetov. V okviru te razdelitve pa tipološko obravnava posamezne predmete. Tako so kovinske najdbe, ki jih avtor deli na tiste, ki so imele praktično uporabne funkcije, dalje pa tiste, ki so imele okrasno funkcijo, zvečine izdelane iz bron, medtem ko je železnih zelo malo. Najčehši so predmeti s praktično uporabno funkcijo. Med njimi so značilne posebno fibule, kakor so očalarke, ki so najdene v več variantah. Dalje so značilne fibule v obliki harfe, ki so pa ohranjene samo v fragmentih. Značilne so tudi pasne spon, ki so zastopane s tipom dvojnokrižnih pasnih spon. Redki so gumbi, ki so tutulaste oblike in manjših dimenzij. V nasprotju s temi pa imamo izredno veliko igel, katere moramo po avtorjevem mnenju razdeliti v več tipov in variant. Takšne so igle s spiralno zvito glavico, katerih zgornji del je ploščato kovan, dalje igle s kroglasto glavico, igle s čebuličasto glavico ter vratom kvadratnega preseka, igle z nizko stožčasto glavico in spiralno nazlebljenim vratom, igle s čašasto glavico in gladkim vratom, igle z močno razčlenjeno glavico, igle z stožčasto glavico in svitkom na vratu. Noži so izdelani iz bron, le dva sta železna. En tip ima več ali manj v obliki S ovit list, hrbet pa rebrasto ojačen. Drugi tip ima nekoliko manj zakrivljen list, ročaj pa jezičaste oblike. Britve so pa tako poškodovane, da jih ni mogoče detajlneje klasificirati. Bile so pa več ali manj polmesečaste. Poleg teh predmetov sta bila najdena tudi plavutasta nasilno zlomljena sekira ter fragment srpa.

Predmeti z okrasno funkcijo so zastopani najbolj pogosto z zapestnicami. Navadno so to navadni gladki obročki. Imamo pa tudi zapestnice z vzdolžnim rebrom, dalje fragment tordirane zapestnice in fragmente drobno nasvitkane zapestnice. V isto skupino sodi tudi nekaj fragmentov tu najdenih ogrlic, ki imajo razprte in nazaj zavite konce. Slabo so ohranjeni tudi prstani, ki so bili iz žice, zvite spiralno v nekaj svitkov. Karakterističen za naše grobišče je nakit, sestojč iz tanke bronaste žice, na kateri so nanizane bronaste jagode.

Zunaj groba so najdeni fragmenti certosa fibule ter še nekateri drugi predmeti.

Dekoracija kovinskih predmetov je precej bogata, če prištejemo sem dekorativne elemente form samih. Sicer je pa revna in izdelana v tehniki vrezovanja. Ker je bila večina predmetov lita v kalupih, so tudi ornamentii bili izdelani na negativih kalupov, po odlivanju pa nekoliko izpopolnjeni.

Keramično gradivo je izredno bogato. Avtor razlikuje grobe in boljše izdelane posode. Tudi po oblikah so posode zelo raznolike. Tipološko jih avtor deli na velike urne, ki se morajo glede na izdelavo in žganje prisoditi boljši keramiki. Obstoji pa več variant. Dalje so skodelice s trakastimi ročaji, vrčaste terine in lonci. Zadnji sodijo med grobo izdelane posode. Vse te posode so izdelane v raznih tipih. Posebno je pa pomemben lonec, ki posnema kovinsko vedro kurdskega tipa. Edinstveno najdbo iz našega grobišča in tudi od drugod predstavljata dva askosa, ki jih tolmači avtor, da sta v obliki roga, ki stojita na konični nogi in vsak je okrašen z živalsko glavo. S posodami, ki so bile okrašene z bronastimi žeblički, je pa mogoče povezati neki tu najdeni fragmentirani ročaj, v katerega so pred žganjem vtisnili koščke bronaste pločevine.

Avtor razlikuje plastično, linearno in slikovito ornamentiko. Kot motivi so rabljeni horizontalni in vertikalni nizi črt, jamic, krožcev in vrezov, različno šrafirani trikotniki in horizontalno tekoč motiv.

Poseben pomen prisoja avtor na grobišču najdenim kremenastim artefaktom, ki predstavljajo ali samo odbitke, ali pa tudi nožiče. Take nožiče so našli v grobovih, kakor tudi ob ognjišču, ki mu avtor prisoja kultni pomen, vendar pa dokončne sodbe še ni mogoče podati.

Glede na kulturno povezavo stavlja avtor grobišče na dvorišču SAZU v ruško-dobovsko skupino, ki je posebno močno zastopana na Štajerskem. Ravno tako jo pa časovno vzporeja tudi s starejšimi žganimi grobišči na Kranjskem, posebno na Gorenjskem. Obstajajo pa precejšnje razlike med našim grobiščem in grobiščem ruško-dobovske skupine na eni in kranjskimi na drugi strani. Na našem grobišču namreč manjkajo posamezne oblike, čeprav so posamezni drugi predmeti med seboj identični. Vendar pa avtor grobišče na dvorišču SAZU tolmači kot eno izmed najzahodnejših najdišč ruško-dobovske skupine.

Kronološko je avtor postavil to grobišče še v prehod med bronasto in železno dobo. To bi ustrezalo Reinecke Hallstatt B in Reinecke Hallstatt C periodi ali pa periodi Stare Vače I. Vendar pa so najdeni nekateri mlajši objekti, kakor so fragmenti certoških fibul in grob z latensko verigo za pripenjanje meča, ki sodi že v mlajšo železno dobo (Vače III — La Tène).

Ostale ilirske najdbe na področju Ljubljane so pa več ali manj slučajne najdbe, izvzemši dveh doslej raziskanih grobov na Trgu revolucije, ki sta po načinu pokopa identična z grobiščem na dvorišču SAZU, imata pa nekaj tipoloških posebnosti, ki jih na prejšnjem ni. Take so n. pr. lokaste fibule. Casovno pa sodijo v starejšo železno dobo. Na drugih mestih so pa najdeni predvsem razni kovinski predmeti, ravno tako pa tudi fragmenti ilirske keramike, kakor pri hotelu Slon, v strugi Ljubljanice na raznih mestih itd.

Z novimi raziskavanji je sedaj tudi Ljubljana vsaj v ilirski dobi kolikor toliko raziskana. Avtor podčrtuje, da je glede kronologije na področju Ljubljane v zadnjem tisočletju pred n. št. skoraj popolna tipološka kontinuiteta. Precejšnja vrzel pa obstoji kljub temu v razviti železni dobi 6. in 5. stoletja zaradi pomanjkanja gradiva.

Tatjana Bregant

Festschrift für Peter Goessler, Tübinger Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Verl. W. Kohlhammer, Stuttgart 1954, str. 1—221, T. I—XXI, sa mnogobrojnim ilustracijama u tekstu.

Ova sveska priloga pra- i protoistoriji, koja izlazi u redakciji prof. W. Kimmig-a, posvećena je P. Gössler-u povodom njegove 80-godišnjice, i sadrži pored priloga istaknutih starijih arheologa i niz radova mladjih praistoričara škole u Tübingenu.

U članku, Das Allamania-Relief in Nicaea (str. 11—22, T. 1—12, sl. 1) Kurt Bittel, na osnovu stilske analize i duhovite interpretacije oskudnih pisanih spomenika, vezuje ovaj zanimljivi spomenik za pobjedu Konstancija nad Germanima 298 godine n. e.

Eva-Maria Bossert posvećuje svoj rad, Zur Datierung der Gräber von Arkesine auf Amorgos (str. 25—54, T. 15—16), problemu datiranja ovih zanimljivih grobnih nalaza koje, na osnovu detaljne tipološke analize, stavlja u srednje-kikladski period I. Savesna studija materijala daje povoda autoru da se osvrne i na pitanje trgovačkih odnosa Kiklada u III mileniju, pri čemu ističe da su intenzivnije veze sa istokom postojale još na početku toga razdoblja, dok se kasnije razvijaju i veze sa zapadnim delo Mediterana. E. M. Bossert nije se dotakla pitanja porekla kulture bronzanog doba na Kikladima koje se ne može odvojiti od problema porekla balkansko-anadolskog kompleksa ovog perioda uopšte, pri čemu se dilemično mora govoriti o prenošenju kulturnih uticaja a delom i o migracijama.¹ Njena izlaganja mogu se dopuniti i utvrđivanjem veza sa severnijim područjem Balkana, na koje ukazuju uticaji u kamenoj i koštanoj plastici, prenošenje kikladskih uzora na glinenu plastiku, kao i postojanje importa u vinčansko-tordoškoj fazi II (Holste B), što opet potvrđuje sinhronizam neolita naših krajeva sa ranim bronzanim dobom Egeje.²

Kratka rasprava Franz Fischer-a, Zur Chronologie der jüngeren Latènezeit in Südwestdeutschland (str. 35—40, T. 17, sl. 1), uzima za polaznu tačku nalaz jednog latenskog suda, kakvi se nalaze u Švajcarskoj i južnoj Nemačkoj zajedno sa evoluisanim fibulama tipa Latène C (II). Vodeći računa o činjenici da se u Nemačkoj već računa sa dužim životom ovoga tipa fibula, a oslanjajući se na činjenicu da se nalazi tipa Latène D (III) — fibule Nauheim-skog tipa, javljaju u Švajcarskoj posle 58 godine pre n. e., dakle posle iseljenja Helvećana, autor zaključuje da se oblici Latène C mogu vremenski pratiti do polovine prvog veka pre n. e. Time se dobija ne samo jedan nov dokaz o mogućnosti vezivanja arheoloških i istorijskih podataka, kakva za nešto ranije vreme postoje i kod nas,³ već i značajan podatak za apsolutnu hronologiju. Posebno je pitanje koliko se ova

¹ Up. M. Garašanin, Glasnik Zemaljskog muzeja N. S. IX (1954), 5 i d.

² D. Garašanin, Starinar N. S. II (1951), 7 i d. (up. i kritiku J. Korošca, Arheološki Vestnik IV, 2, 345 i d.); M. Garašanin, op. cit. 15 i d.

³ M. Garašanin, Istoriski Glasnik, 1953, 3—4, 3 i d.